

Van: Anita van der Waal

Verzonden: woensdag 5 juni 2019 16:29

Aan: STATENGRIFFIE

Onderwerp: BrabantAdvies (PRL): Advies PAS-projecten

Geachte heer Deneer,

Op verzoek van de heer Willems ontvangt u het zojuist aan het College van Gedeputeerde Staten toegestuurde advies 'PAS-projecten: Kwelherstel Ulvenhoutse Bos, De Utrecht en Reusel- de Mierden en Tongelreep'. Vriendelijk verzoek dit advies onder de aandacht te brengen van de Provinciale Statenleden.

Met vriendelijke groet,

Anita van der Waal

Office Management

Provinciale Raad Gezondheid
Provinciale Raad voor de leefomgeving
Sociaal-Economische Raad (SER) Brabant
Young Professionals Brabant

PAS-PROJECTEN

Kwelherstel Ulvenhoutse Bos, De Utrecht en Reusel-de Mierden en Tongelreep

5 juni 2018

Uitgebracht aan: het College van Gedeputeerde Staten Noord-Brabant

T.a.v. mevrouw N. Wester, programmamanager Milieu en Gezondheid.

In afschrift aan: Provinciale Staten Noord-Brabant

T.a.v. de griffie.

BrabantAdvies
Brabantlaan 3
5216 TV 's-Hertogenbosch
info@brabantadvies.com
www.brabantadvies.com
t. 073 303 02 86

Geacht College,

De Provinciale Raad voor de Leefomgeving (PRL) heeft een toegewezen taak in het adviseren over MER-projecten in de provincie Noord-Brabant¹.

In dit verband hebben wij uw verzoek ontvangen om te adviseren over drie verschillende PAS-projecten. Het betreft een adviesverzoek over de ontwerp Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) voor het milieueffectrapport van de PAS-projecten: Kwelherstel Ulvenhoutse Bos (verzoek van 19 februari 2019), De Utrecht en Reusel-de Mierden en Tongelreep (verzoek beide van 13 maart 2019).

Bij het PAS-project Ulvenhoutse Bos werken gemeente Breda, Staatsbosbeheer, waterschap Brabantse Delta en de provincie Noord-Brabant samen aan maatregelen om verdroging en verzuring tegen te gaan. De meeste maatregelen komen voort uit het Programma Aanpak Stikstofdepositie (PAS) dat herstel en behoud van kwetsbare natuur combineert met het realiseren van nieuwe kansen voor de economie. De overige maatregelen zijn nodig om provinciale natuurdoelen te halen.

De provincie Noord-Brabant en waterschap De Dommel willen in het beekdal van de Tongelreep natuur en waterkwaliteit versterken door de waterhuishouding aan te passen en herstelmaatregelen uit te voeren. Daarbij krijgt de beek een natuurlijker karakter. Ook dit project is onderdeel van het Programma Aanpak Stikstofdepositie (PAS). Het doel is om verdroging en overschotten van stikstofdepositie tegen te gaan in de beschermde natuurgebieden Leenderbos, Grootte Heide & Plateaux.

Vergelijkbaar willen de provincie Noord-Brabant en waterschap De Dommel de beekdalen van de Reusel en de Raamsloop herstellen en de natuurwaarden in het aangrenzende gebied, de Natte Natuurparel De Utrecht versterken. Het gaat hier om een project van het Programma Aanpak Stikstofdepositie (PAS) voor het beschermde natuurgebied Kempenland West.

Gezien de vergelijkbare problematiek en aanpak, herstel van natuur- en waterkwaliteit in deze drie gebieden aangezwengeld door de afspraken uit het PAS-programma², geven we enkele algemene met elkaar samenhangende aandachtspunten mee.

---

¹ De PRL adviseert over deze projecten omdat ze in de regio consequenties hebben voor de leefomgeving o.a. ruimtelijk, milieukundig en sociaal. De PRL doet dat met een integrale blik door kennis en netwerk te betrekken, door breder dan alleen naar milieueffecten te kijken en vanuit een Brabantse invalshoek.

² Dit advies is opgesteld nadat de Raad van State op 29 mei 2019 uitspraak heeft gedaan over het PAS. Deze geeft aan dat het PAS niet gebruikt mag worden als toestemmingsbasis voor activiteiten die een toename aan stikstofdepositie veroorzaken. Het is nog niet bekend wat precies de gevolgen zijn van deze uitspraak voor bovenstaande PAS-projecten. Het huidige PAS-programma kent meerdere beheerplanperioden. In de eerste fase hiervan -tot juli 2021- dienen herstelmaatregelen gericht te zijn op behoud van specifieke natuurkwaliteit. Zie ook <https://www.raadvanstate.nl/actueel/nieuws/@115651/pas-mag>

1. Focus op toekomstbestendige gebiedsontwikkeling

We hebben geconstateerd dat voor het succesvol werken aan herstel van specifieke natuur maatregelen in de projectgebieden noodzakelijk zijn. We hebben vastgesteld dat het primaire doel is om de stikstofdepositie voor de hoogwaardige natuur terug te brengen zodat vermisting en verzuring worden tegengegaan. Daarnaast wordt getracht ook andere ambities te realiseren. Wij stippen hierbij de doelen voor de natte natuurparels, het natuur netwerk, de waterkwaliteit (vanwege de Kaderrichtlijn Water) en klimaatverandering aan. Wij waarderen deze combinatie en verbreding van doelen en achten dat een logische en positieve zaak. Ons advies is om deze ambities –primair vertrekkend vanuit de korte termijn PAS-stikstofdoelen- samen te brengen in een focus op een toekomstbestendige gebiedsontwikkeling bij de drie projecten. En daarbij zouden de beeklandschappen gezien kunnen worden als structuurdrager en leverancier van nieuwe kansen voor bijvoorbeeld een begin van biodiversiteitsherstel, energietransitie, recreatie en vormen van natuurinclusieve landbouw.³

Tegen deze achtergrond geven wij u in overweging om te verkennen of het betrekken van aangrenzende zones rond de projectgebieden kan helpen bij het realiseren van de stevige ambities van herstel van kwetsbare natuur- en waterkwaliteit in combinatie met klimaatadaptatie. De gebiedsgerichte projecten kunnen daarmee ook als voorbeeld dienen van het in praktijk brengen van de verschillende transities (klimaat/energie en landbouw) in het Brabantse buitengebied.⁴ Concreet kan dat leiden tot ander en extensiever grond- en bodemgebruik in een groter gebied. Het kan dan gaan om voedselproductie of een combinatie met natuur, recreatie, zorg en energieproductie. We realiseren ons dat dit een beroep doet op de flexibiliteit van de omgeving, allereerst op de huidige grondgebruikers. Bij dat veranderend grondgebruik kan gekeken worden naar de grondposities van de provincie zelf en naar de mogelijkheden van het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) dat o.m. compensatie kan bieden wanneer eigenaren (veelal agrariërs) overgaan tot extensiever grondgebruik.

2. Betrek actuele inzichten en ontwikkelingen

Afgelopen zomer hebben we te maken gehad met een lange periode van droogte. Deze heeft sterke invloed op de mogelijkheden van natuurherstel in de verschillende gebieden. In dit verband zijn ook nieuwe ontwikkelingen inzake de strategische grondwaterreserve in Noord-Brabant en haar invloed op het herstel en de bescherming van natuur van belang.⁵ Wij verwijzen hierbij naar inzichten van de landelijke Beleidstafel Droogte.⁶ Ook is het van belang te bekijken of de effecten van klimaatverandering het noodzakelijk maken aanpassingen door te voeren in het natuurbeheer. De omgang met droogte en extreme neerslag vragen aandacht.⁷

---

³ Zie de reisgids ‘Op weg naar klimaat robuuste beeklandschappen’ met o.a. de casus van het beeklandschap van de Tongelreep, 2018.

⁴ Deze werkwijze sluit aan bij de kernwaarden en toekomstige vraagstukken van de Brabantse Omgevingsvisie.

⁵ De strategische grondwatervoorraad staat als gevolg van verdroging onder druk. De zoute kwel komt omhoog. Er is sprake van vermindering van de kwelflux.

⁶ Wij refereren in dit verband o.a. aan aanbeveling 8: ‘De Beleidstafel Droogte adviseert provincies om grondwateronttrekkingen nabij kwetsbare grondwaterafhankelijke natuurgebieden in kaart te brengen, en te bepalen of maatregelen nodig zijn om onomkeerbare schade te voorkomen. Dit is maatwerk en vergt bestuurlijke afweging op regionaal niveau, met inachtneming van eigen verantwoordelijkheid en wettelijke verplichtingen van de betrokken bestuursorganen’. Uit rapport eerste fase Beleidstafel Droogte, april 2019.

⁷ Zie ook brochure klimaatbestendig heidebeheer voor de fauna <https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=24548art>.

Het is nu al aan de orde dat bepaalde soorten als gevolg van klimaatverandering niet meer kunnen gedijen op huidige locaties. De vraag is dan allereerst welke maatregelen nodig zijn om de soorten wel te laten gedijen. Als dat onvoldoende soelaas gaat bieden, zijn wellicht ook aanpassingen in de te realiseren natuurdoeltypen denkbaar.⁸

3. Tijdsdruk als bondgenoot?

Ga slim om met de tijdsdruk die samenhangt met de verplichtingen van de eerste beheerplanperiode van het Programma Aanpak Stikstof (PAS). Het geeft urgentie voor acties op de korte termijn. Van de andere kant moet voorkomen worden dat die tijdsdruk en daarmee gepaard gaande snelheid van handelen ertoe leidt dat de lange termijn kansen voor toekomstbestendige gebiedsontwikkeling van o.a. biodiversiteitsherstel en klimaatadaptatie gemist worden. Sorteert daarop voor en bied in de aanpak flexibiliteit en ruimte.

4. Vernieuwingskansen voor de landbouw

Het is van belang met andere vormen van landbouw te experimenteren die helpen bij het realiseren van de natuurdoelen. Denk daarbij aan vormen van kringloop-, multifunctionele en/of natuurinclusieve landbouw. Het biedt vernieuwingskansen voor de landbouw.⁹ Benut daarvoor nog meer de gesprekken die al gaande zijn met grondeigenaren en –gebruikers. Kijk daarbij ook naar de mogelijkheden van het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB). Bij dat experimenteren is een open houding van alle stakeholders (o.a. de verschillende overheden) van belang. Het gaat hier om tijdrovende processen waarvoor capaciteit -ook van de provincie- nodig is.

5. Geef duidelijkheid over het PAS

Op 29 mei 2019 heeft de Raad van State uitspraak gedaan over het Programma Aanpak Stikstof (PAS). Het gaat over zes natuurvergunningen en vier zaken over het weiden van vee en het bemesten van landbouwgrond. Het is van belang snel duidelijkheid te geven over de effecten van deze uitspraak op deze PAS-projecten en daarbij horende gebiedsprocessen.

6. Leren van en met elkaar

Gelijktijdig worden in de projectgebieden vergelijkbare maatregelen - gebaseerd op dezelfde uitgangspunten- toegepast voor natuurherstel. Hoewel elk gebied haar specifieke problematiek en identiteit heeft en dat hiervoor maatwerk van maatregelen vereist is, roepen wij op een lerend dynamisch netwerk met deelnemers van de verschillende stakeholders te organiseren. Of en hoe de maatregelen uitpakken en tot gewenste resultaat leiden is niet op voorhand te zeggen. Organiseer een zorgvuldige monitoring en uitwisseling van effecten van maatregelen en praktijkervaringen. Nieuwe kennisvragen zullen daarbij naar voren komen en die vragen het om adequaat opgepakt te worden.

---

⁸ In het algemeen is bekend dat een bodem met meer organische stof beter in staat is vocht vast te houden. Nader bekeken kan worden wat de mogelijkheden zijn van de inzet van groenbemesters, vaste mest en compost.

⁹ Hierbij kan geleerd worden van andere experimenten met diversificatie van teelten en grondgebruik en met vormen van regeneratieve landbouw. Dit levert een bijdrage aan het vergroten van biodiversiteit en van het organisch stof gehalte van bodems.

7. **Communicatie en betrokkenheid bewoners en belanghebbenden**

We hebben waardering voor de manier waarop bewoners en belanghebbenden tot nu toe binnen de projectgebieden betrokken zijn bij de invulling van de plannen via o.a. informatiebijeenkomsten. Blijf hieraan samen met alle stakeholders (w.o. betrokken gemeenten) ook in het vervolg werken zodat burgers en belanghebbenden (van nabij maar ook verder weggelegen werk- en woongebieden) weten wat er met een gebied te gebeuren staat (ook als gevolg van de Raad van State -uitspraak over het PAS) en waarom dat nodig is (zoals het belang van herstel van bepaalde natuurdoeltypen).

Wij wensen u succes met de uitwerking van de plannen en hopen u hiermee naar voldoening te hebben geadviseerd.

Met vriendelijke groet,

Pieter van Geel

BrabantAdvies,
Voorzitter Provinciale Raad voor de Leefomgeving